

УДК 811.111]-043.84

МАКРОКОНЦЕПТ «ЕЛІТАРНА КУЛЬТУРА» ТА ЙОГО СИСТЕМНА ОРГАНІЗАЦІЯ В РАМКАХ ВИВЧЕННЯ АНГЛОМОВНОГО СОЦІУМУ

Калашникова М.Ю., аспірант,
викладач кафедри іноземних мов
Запорізький державний медичний університет

У статті проаналізована системна організація макроконцепту «ЕЛІТАРНА КУЛЬТУРА», який є частиною мегаконцептосфери «КУЛЬТУРА». У центрі уваги перебувають основні відображення елітарної культури та їх закріплення в лексиконі носіїв сучасної англійської мови. На основі аналізу словникових одиниць зроблена спроба визначити системну організацію макроконцепту «ЕЛІТАРНА КУЛЬТУРА» та виявити основні особливості сучасної англомовної культури.

Ключові слова: культура, елітарна культура, концепт, концептополе, макроконцепт, мегаконцептосфера, системна організація.

В статье проанализирована системная организация макроконцепта «ЭЛИТАРНАЯ КУЛЬТУРА», который является частью мегаконцептосферы «КУЛЬТУРА». В центре внимания находятся основные проявления элитарной культуры и их закрепление в лексиконе носителей современного английского языка. На основе анализа словарных единиц предпринята попытка определить системную организацию макроконцепта «ЭЛИТАРНАЯ КУЛЬТУРА» и выявить основные особенности современной англоязычной культуры.

Ключевые слова: культура, элитарная культура, концепт, концептополе, макроконцепт, мегаконцептосфера, системная организация.

Kalashnykova M.Ju. THE "ELITE CULTURE" MEGACONCEPT AND ITS SYSTEM ORGANIZATION IN TERMS OF THE STUDY OF THE ENGLISH-SPEAKING SOCIETY

The article analyzes the system organization of the macroconcept "ELITE CULTURE" as a part of the "CULTURE" megaconceptosphere. Special attention is given to the main reflections of the elite culture and their fixation in the lexicon of the modern English native speakers. On the basis of the analysis of the vocabulary units we tried to determine the system organization of the "ELITE CULTURE" macroconcept and to identify the main features of the modern English culture.

Key words: culture, elite culture, concept, conceptual field, macroconcept, megaconceptosphere, system organization.

Постановка проблеми. Сьогодні вкрай популярними є питання, пов'язані з визначенням поняття «культура», що лежить у її основі, як можна визначити сучасну культуру та що впливає на зміни в її корпусі, що є загального та різного в специфіці культур різних етнічних груп. Проблема впливу людського фактора на мову посіла одне з найважливіших місць у сучасній лінгвістиці. У рамках дослідження ми зробили спробу визначити структуру макроконцепту «ЕЛІТАРНА КУЛЬТУРА», базуючись на відібраних лексичних одиницях зі спеціалізованих словників англійської мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні в когнітивній лінгвістиці виділилося два основні напрями, серед науковців, що працюють у рамках лінгвокультурологічного підходу, можна виділити Ю.С. Степанова, В.І. Карасика, В.В. Красних, А.Ю. Маслова, Н.Ф. Аліфіренко та ін.; до представників лінгвокогнітивного підходу, який ми вважаємо доцільним використовувати в статті, належать такі науковці, як О.С. Кубрякова, З.Д. Попова, А.І. Стернін, В.Н. Телія та ін.

Постановка проблеми. Мета статті полягає в тому, щоб виявити й коректно продемонструвати структуру мегаконцепту «ЕЛІТАРНА КУЛЬТУРА», спираючись на неологізми англійської мови. Головне завдання – дослідити використання нових термінів та особливості формування картини світу англомовних носіїв.

Виклад основного матеріалу дослідження. У визначенні поняття й сутності культури немає єдності. Так, у філософській енциклопедії відзначено, що культура – «сукупність досягнень суспільства в його матеріальному і духовному розвитку, що використовуються суспільством, що становлять культурні традиції, що служать подальшому прогресу людства» [1, с. 256].

Із цього приводу Жан-Поль Сартр писав: «Культура нікого і нічого не рятує і не виправдовує. Але вона справа рук людини – в ній вона шукає своє відображення, в ній вона впізнає себе, тільки в цьому критичному дзеркалі вона й може побачити своє обличчя» [8, с. 289].

Як ми можемо побачити, культура є продуктом людства, є антонімом слова «при-

рода», хоча ці два поняття нерозривно пов'язані через те, що одним із основних факторів, що детермінують виникнення культури, є природа. Виходячи з досліджень, культура є небіологічним поняттям, вона протиставляється природі, але культура людини має інше значення, адже результат її діяльності часто залежить від підґрунтя, яке надає природа.

Вплив культури на мову є очевидним, виходячи з цього, ми зробили спробу виділити найважливіші ознаки цього, у свою чергу, питання щодо впливу мови на культуру залишається відкритим і є вкрай складним.

У ХХ ст. ідеї А. Шопенгауера та Ф. Ніцше резюмовані в елітарній культурологічній концепції Х. Ортега-і-Гасета. Одна з відмінностей нового мистецтва від старого, за його працями, полягає в тому, що воно звернене до еліти суспільства, а не до його маси. Тому мистецтво не обов'язково має бути популярним, іншими словами, воно повинно бути загальнонозрозумілим, загальнолюдським [8, с. 251].

Сьогодні багато науковців зазначає, що концептуальний корпус мови не є однорідним у плані своєї організації, характеру образів, що створюються, ступеня валоризації й, відповідно, інтеріоризації в лінгвокультурній свідомості. Не є він однорідним і з погляду законів сполучуваності та шляхів комбінування концептів між собою, а тому певних наукових розвідок вимагає проблема їх системного устрою, що задається, очевидно, законами категоризації й концептуалізації дійсного та уявного світів [7, с. 4]. Адже саме мислення передбачає категоризацію предметів думки, а категоризація – упорядкування її об'єктів.

Потрібно зазначити, що сьогодні існує два підходи в когнітивній лінгвістиці. Перший,

лінгвокультурологічний, підхід базується на вивченні специфіки національної концептосфери від культури до свідомості. Використовуючи цей підхід, концепт розглядається як базова одиниця культури, що має образний, понятійний і ціннісний компоненти, особливе значення надається останньому [4, с. 166]. Серед науковців, що працюють у рамках лінгвокультурологічного підходу, можна виділити Ю.С. Степанова, В.І. Карасика, В.В. Красних, А.Ю. Маслову, Н.Ф. Аліфіренко й ін.

Дослідники, що використовують другий підхід – лінгвокогнітивний, виходять із того, що в основі знань про світ лежить така одиниця ментальної інформації, як концепт, яка й забезпечує «вихід на концептосферу соціуму».

При дотриманні лінгвокогнітивного підходу під час вивчення концепту розроблена його польова модель, яка спирається на такі терміни – ядро та периферія [4, с. 169]. Представниками цього напрямку є О.С. Кубрякова, З.Д. Попова, А.І. Стернін, В.Н. Телія та ін.

Як зазначає А.М. Приходько, будучи інтегрованою в ноосферу, систему вищого порядку, концептосфера є вмістищем сукупного набору типологічно різних концептів у їх єдності й розмаїтті. Концептосфера гетерогенна за своєю сутністю: вся палітра представлених у ній концептів упорядковується у вигляді певних ділянок, що формуються за принципами структури й системи [7, с. 7]. Ми маємо зазначити, що це стосується як вербалізованих, так і невербалізованих, як предметно-конкретних, так і абстрактно-ідеальних концептів.

Системну організацію концептополя А.М. Приходько запропонував у вертикальному вигляді піраміди з вістрям угору (рис. 1).

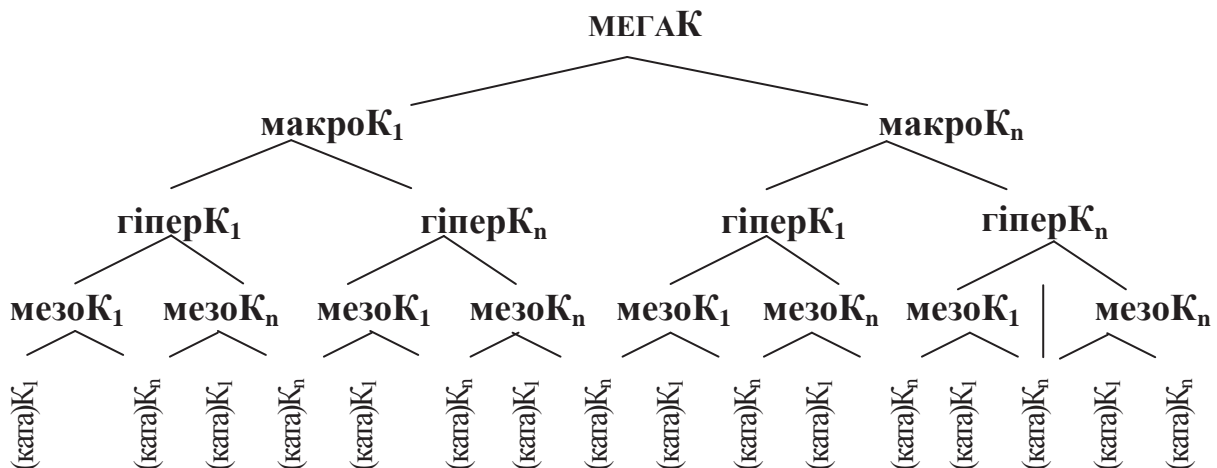

Рис. 1. Ієрархічна організація концептополя

Як вважає А.М. Приходько, мегаконцептами варто визнати ті базові концепти, які репрезентують загальнолюдські поняття, як правило, вони належать до категоріальних величин («субстанція», «простір», «час», «причина», «кількість», «якість», «людина» тощо) і можуть бути інтерпретовані як концепт-ідея, що складається з макроконцептів.

Спираючись на запропоновану А.М. Приходько організацію концептополя, ми спробували відтворити структуру макроконцепту «ЕЛІТАРНА КУЛЬТУРА». Загалом системну організацію мегаконцептосфери можна унаочнити у вертикальному вигляді (рис. 2) – піраміді з вістрям угору:

Беручи за основу визначення А.М. Приходько, ми спробуємо надати визначення головного поняття. Мегаконцептосфера – об'єктивно існуюча сукупність вербально позначених і непозначених типологічно різних базових концептів, які репрезентують загальнолюдські поняття та які позбавлені національної специфіки. При цьому мегаконцептосфера гетерогенна, адже всі представлені в ній концепти упорядковуються та формують собою певну структуру.

За цією схемою концепти макрорівня – концепти, що позбавлені національної специфіки та не завжди мають спеціальне ім'я в наївній картині світу, при цьому вони чітко визнача-

ються в науковій картині світу та є абстрактними утвореннями.

Далі, за нашою структурою, макроконцепти включають у себе концепти, які можна зарахувати до таксонів спадкового рівня абстракції, для яких характерна певна етнокультурна специфіка, вони є ментальними одиницями, які є меншими за своїм обсягом, ніж макроконцепти, але більшими за мікроконцепти.

У нашому випадку мікроконцепти є аналогом (ката)концептів, які відзначаються своєю неподільною природою на певному етапі абстрагувальних можливостей розуму та які найважче дефініціювати.

На нашу думку, структура макроконцепту «ЕЛІТАРНА КУЛЬТУРА» виглядає так див. (рис. 3).

Макроконцепт «ЕЛІТАРНА КУЛЬТУРА», згідно з нашою структурою, не поділяється, а включає в себе лише один концепт – «*мистецтво*», до якого, у свою чергу, належать мікроконцепти – «*образотворче мистецтво*» та «*література*».

Другим макроконцептом у науковій розвідці має бути «*МАСОВА КУЛЬТУРА*», яка значно більше репрезентована в рамках сучасної англосовітської культури, адже її відображення має значущий вплив на словниковий склад сучасної англійської мови.

На основі аналізу неологізмів стає очевидним той факт, що грань між поняттями

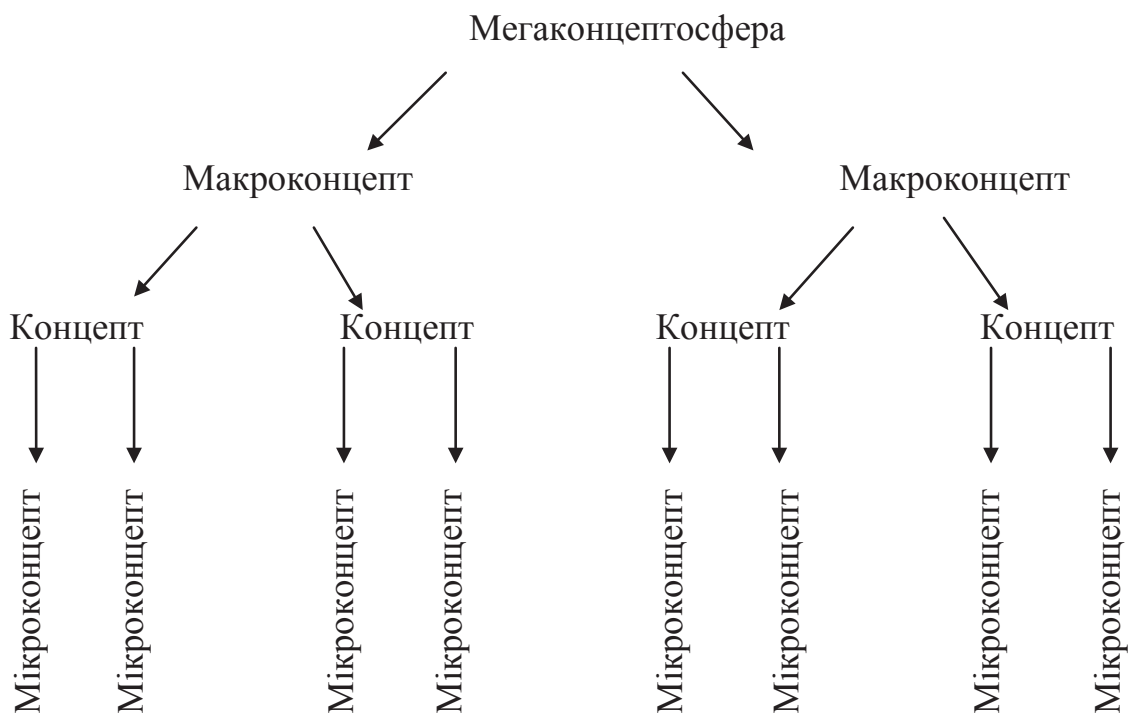

Рис. 2. Структура мегаконцептосфери

«елітарна культура» й «масова культура» стає більш тонкою, тому багато концептів стали частиною мегаконцепту «МАСОВА КУЛЬТУРА», а інші, які належать до макроконцепту «ЕЛІТАРНА КУЛЬТУРА», взагалі не актуалізуються в сучасній англійській мові. Виходячи із цього, макроконцепт МАСОВА КУЛЬТУРА постане об'єктом окремої статті.

До концепту «образотворче мистецтво» належить неологізм *bad-debt art* – цим терміном позначаються витвори мистецтва, які продані або пожертвовані через борги власника. *Belly cast* «гіпсова форма живота вагітної жінки», яка робиться з метою зберігання спогадів про вагітність. Також відомі й інші варіанти цього терміна – *belly mask*, *pregnancy belly cast*, *a pregnant plaster cast ma prenatal casts*.

Інший вид образотворчого мистецтва – *crop art* («мистецтво нанесення малюнків на полях») – підпадає відразу під декілька категорій, для всіх них використовується земля або те, що росте на ній (зазвичай зернові культури), для нанесення специфічного зображення. Також це мистецтво має іншу назву – *sed art*. *Cereologist* «досліджувач малюнків на полях» – людина, яка присвячує своє життя вивчання цього феномена, і та, що допускає його неземне походження.

Популярний вид образотворчого мистецтва графіті (*grafficare*) включає в себе не тільки техніки, в яких можуть застосовуватися фарби, а «полотно» не тільки стіни будівель. З'явився новий спосіб зображення, а з ним і новий термін; *scratchiti* «вишкарябування» – вид мистецтва, в якому за допомогою твердих предметів (залізяки, абразивні бруски або ж прості камінці) на вікнах, на глянцевої пофар-

бованій чи на будь-якій скляній поверхні наносяться лінії; вид графіті, який у прямому сенсі потребує пильної уваги та спеціального обладнання. *Chip graffiti* – малюнок, що можна побачити тільки через мікроскоп. Також сьогодні виникає нове поняття – *giraffiti* – вуличні малюнки на будівлях, які виконуються авто-рами на значній висоті.

Інша тенденція до зображення підводних пейзажів набирає обертів, і вона отримала назву *aquascape*, а людина, котра захоплюється підводним життям, називається *aquassentialist*.

Постійний рух людини, її розвиток і бажання все більше пришвидшуватися відображено в сучасному дизайні, який усе більше та більше входить у наш побут, заміняє старіючі тенденції. Нововведення потребує свою назву, яка вже з'явилася. Цей термін – *blobject* (продукт дизайну, для якого характерні гладкі, плавні контури, яскраві кольори та відсутність гострих країв). Найчастіше це предмети домашнього побуту. Слово *blobject* вважається скороченням слів *blob* (крапля) та *object* (об'єкт):

Словосполучення *tradigital art* (*digital* – цифровий) – техніка, яка включає в себе традиційні та «машинні» засоби, що застосовуються для створення зображення. Воно дуже тісно пов'язане за традиційним, інтерактивним відео, інформаційним і цифровим мистецтвами.

Окрему увагу ми маємо приділити фотомистецтву. Сьогодні через технічний прогрес з'являються все нові й нові фобії в людей, так страх людини бути сфотографованою зненацька, без попередження позначається неологізмом *photo-phobia*. Слово *smartphoneography* позначає фотографію, яка зроблена на камеру, вбудовану в смартфон. Допустимо ще й таке написання: *smartphonography*, *smartphonography*.

Через вплив нових технологій і на фотографію тепер перебування будь-якої людини може бути зафіксоване в будь-якому місці. *Sha-mail* – це фотографування за допомогою мобільного телефону. Фотографи-аматори, які переслідують знаменитостей, аби зробити світлину, тепер також позначаються неологізмом *snaparazzi*.

Неологізм *fauxtographer* позначає людину, яка створює фальшиві фотографії за допомогою комп'ютерних технологій; процес створення таких фотографій отримав назву *fauxtography*. Процес фотографування когось або чогось, особливо коли це роблять папа-

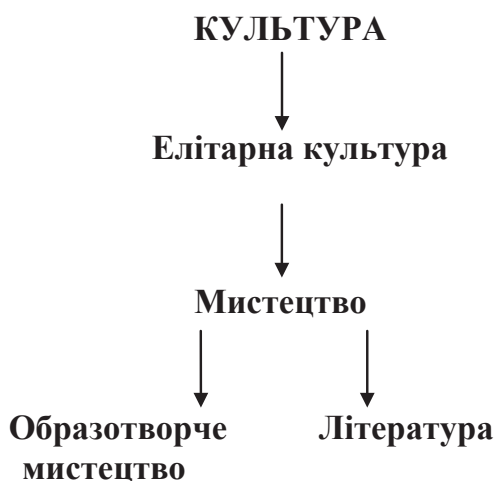

Рис. 3. Структура макроконцепту «Елітарна культура»

раці, отримав назву *pap*, неологізм *peoplerazzi* позначає людину, котра фотографує знаменитостей за шокуючих обставин, що заслуговують на висвітлення в новинах. Незаконний процес знімання фотографій з даху отримав назву *rooftopping*, а людина, що робить такі фотографії, називається *rooftopper*.

У сучасній англійській мові з'явилася велика кількість неологізмів, які позначають нові літературні жанри. Так, наприклад, словосполучення *kmart realism* – це літературний жанр, який характеризується стислим характером оповідання про головних персонажів – представників робітничого класу в їх зображенні у відповіднім неадекватному середовищі; *hysterian realism* позначає жанр, який характеризується значним обсягом твору, динамікою дії, неординарними діючими особами й відхиленнями від лінії головного сюжету:

З'явився жанр під назвою *sick-lit*, у якому головні герої стикаються зі страшними хворобами, що можуть бути вбивчими; неологізм *shtick lit* позначає жанр, у якому автор у дуже дивний спосіб ділиться з читачем своїм досвідом, *lad lit* – відображення життя нестриманих і самолюбивих молодиків, художні твори, що написані жінками й відбивають життя молодої агресивної героїні – це *chick lit*, література для заміжніх жінок отримала назву *tommy-lit*, мемуари написані колишніми повіями, називаються *tart-lit*. *Plutography* – це літературний жанр, присвячений життю заможних, відомих людей. За допомогою зрощення слів *fraternity* та *satire* утворено неологізм *fratire* – літературний жанр, який віддзеркалює світогляд молодих людей.

Поезія також має свій вплив на розвиток словникового складу сучасної англійської мови: в результаті злиття двох слів *prose* й *poet* утворився неологізм *proem*, який позначає білий вірш, що поєднується з поетичними образами та в якому наявний ритм; *piem* (*pi+poem*) – вірш, у якому довжина кожного слова відповідає цифрі в десятковому розширенні математичного постійного пі; *pi-ku* – це хоку на тему математичного постійного пі. Поезія, написана на діалекті афроамериканців, отримала назву *ebonic poetry*.

Маємо зазначити, що не так давно виникло багато видів творів, наприклад, невеликий за розміром твір художньої літератури «легкого жанру», який беруть із собою під час подорожування, особливо повітряним транспортом, називається *airplane book*; завдяки зрощенню слів *autobiography* та *pathology* світ побачив

неологізм *autopathography*, що позначає автобіографію людини, в якій особлива увага приділяється її хворобі чи патологічним відхиленням; *cyberthriller* – «кібертрилер», що насичений пригодами й розповідає про світ комп'ютерів. *Carnography* (зрощення слів *carnage* + *pornography*) – літературний твір та інші матеріали, які переповнені сценами вбивств, кровопролиття й насилля; надзвичайно короткий літературний твір може називатися *micro-fiction*; *nigglature* (зрощення слів *nigger* + *literature*) – твір художньої літератури, написаний чорношкірим автором.

Вирази з наукової фантастики також увійшли в сучасну англійську мову, наприклад, *white knowledge* – це інформація, отримана без застосування особливих зусиль; розумні роботи отримали назву *robo sapiens*; неологізм *androbot* позначає фантастичну істоту – напівробота й напівлюдину, яка зможе працювати на інших планетах.

У творах наукової фантастики народився префікс *nano-* «мікроскопічних розмірів». Він набув поширення останніми роками у зв'язку з можливостями створення зараз або найближчим часом (XXI століття називають «нановіком» – *nanoage*) машин, приладів, інструментів, речей мікроскопічних розмірів. В англійській мові функціонують такі неологізми, як *nanobot* (*nanorobot*), *nanomachine*, *nanocomputer*, *nanotechnology*, *nanotube*.

У роботі ми вважаємо доцільним підхід В.В. Красних, котра запропонувала поняття когнітивної бази, під якою розуміється певним чином структурована сукупність необхідно обов'язкових знань і національно-детермінованих і мінімізованих представлень того або іншого співтовариства, які мають усі носії того або іншого національно-культурного менталітету [5, с. 215].

Висновки з проведеного дослідження. Говорячи про сучасну мегаконцептосферу «КУЛЬТУРА», необхідно відзначити, що сьогодні соціальне середовище більшою мірою різнопланове: щодо виховання, освіти і сфери виробничої діяльності. Формування особистості в соціальному середовищі сучасного суспільства відбувається нерівномірно, що стає причиною багатогранності цього питання.

У нашому розумінні під макроконцептом «ЕЛІТАРНА КУЛЬТУРА» розуміється субкультура, яка не тільки відрізняється від масової, а й протистоїть їй, набуваючи закритості, смислової самодостатності, ізольованості, підтвердженням цього є невелика

репрезентованість у словниковому складі сучасної англійської мови. У її основі лежить формування своїх специфічних особливостей, отже, елітарна культура покликана об'єднати певні духовні цінності однодумців, спрямовані проти масової культури. Сутність елітарної культури полягає у формуванні й розвитку своїх соціокультурних ознак, їх ізоляції від іншого культурного шару.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія. Київ: Генеза, 1996. 367 с.
2. Зацний Ю.А. Англо-русский словарь новых слов и словосочетаний (рубеж столетий). Запорожье : Запорожский гос. ун-т, 2000. 200 с.
3. Зацний Ю.А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу. Львів : Паїс, 2007. 228 с.
4. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс: монография / ВГПУ. Волгоград: Перемена, 2002. 477 с.; 2-е изд. Москва: Гнозис, 2004. С. 166–205.
5. Красных В.В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? Москва: Гнозис, 2003. 375 с.
6. Приходько А.Н. Дискурсивные конфигурации концептов. Единицы языка и их функционирование: сб. науч. тр. Саратов: Научная книга, 2006. С. 119–129.
7. Приходько А.Н. Типологическая и системно-полевая организация концептосферы. Известия Волгоградского гос. пед. ун-та. Серия «Филологические науки». 2006. № 5 (18). С. 3–11.
8. Усманова А.Р. «Культурные исследования». Постмодернизм: Энциклопедия. Минск: Интерпрессервис; Книжный Дом, 2001. 1040 с.